

Олег ПАВЛИШИН

кандидат історичних наук

доцент кафедри новітньої історії України

Львівського національного університету ім. І. Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0388-3278>

e-mail: pavlyshynoleh@yahoo.com

ЛИСТИ УПОВНОВАЖЕНОГО З ПРОДОВОЛЬЧИХ СПРАВ ГАЛИЧИНИ Й БУКОВИНИ ДО УРЯДУ ЗУНР (ЛЮТИЙ 1919 РОКУ)

Вперше до наукового обігу введено листи головноуповноваженого із продовольчих справ Галичини й Буковини Романа Трофименка до уряду Західноукраїнської Народної Республіки, які інформують про обсяги продовольства, доставленого відповідними структурами уряду Української Народної Республіки для потреб населення Східної Галичини та Галицької армії на початок лютого 1919 р. Зазначено, що в листах ідеться також про суперечку з керівництвом ЗУНР щодо сфери компетенції головноуповноваженого. Встановлено, що уповноважений поставив питання про необхідність проведення у Східній Галичині обліку всіх харчових продуктів і потребу підготовки урядового розпорядження щодо встановлення державою сталих цін на окремі продукти; проєкт такого наказу представник уряду УНР підготував.

Продемонстровано, що в листі мовиться про те, що головноуповноважений скерував у деякі повіти своїх представників разом із двома урядовцями військової Інтендатури для закупівлі хлібних продуктів. Акцентовано, що Р. Трофименко просив уряд ЗУНР вжити відповідних заходів для заборони ревізії військовими інтендантами продовольства, призначеного для цивільного населення. Встановлено, що Управління головноуповноваженого брало участь в утворенні харчових управ на місцях у взаємодії з Харчовим урядом ЗУНР. Зазначено, що структури управління головноуповноваженого спільно із вказаними органами забезпечували продовольством місцеве цивільне населення.

Ключові слова: УНР, ЗУНР, Роман Трофименко, Галичина.

Інтеграція Української Народної Республіки (УНР) і Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) наприкінці 1918 р. – у першій половині 1919 р. забезпечила інтенсивну співпрацю сторін у політичній, військовій, фінансовій та економічній сферах. Центральні й місцеві органи українських держав розпочали спільну діяльність у господарській і торговельній сферах, не чекаючи офіційного вирішення питання об'єднання¹.

¹ Павлишин О. Об'єднання Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки: обставини та наслідки. *Вісник НТШ*. Львів, 2019. Весна–літо, Ч. 61. С. 43–49.

З метою врегулювання постачання та розподілу продовольства, яке поставляли з Наддніпрянщини, Міністерство народного господарства УНР створило спеціальний уряд головноуповноваженого з харчування Галичини і Буковини².

Посаду головноуповноваженого обійняв Роман Трофименко, а заступника – Яків Зозуля. Управління складалося з таких відділів: секретарський – 14 працівників (завідувач – В. Сокологорський (ім'я не встановлено)); розподілення – 4 (завідувач – Ю. Дудрович (ім'я не встановлено)); постачання – 10 (завідувач – З. Пеленський (ім'я не встановлено)); бухгалтерії – 2 (завідувач О. Скрентович (ім'я не встановлено)); інспекторський складався з одного урядовця для особливих доручень – Миколи Ковалевського³.

Про Р. Трофименка вперше згадано у протоколі засіданні Ради Державних Секретарів від 15 січня 1919 р., де було відзначено, що до ЗУНР приїдять делегати різних міністерств УНР, зокрема: «Трохименко розділюватиме харчі у нас»⁴.

З часопису «Нове життя» (Станіславів) відомо, що на 1 березня 1919 р. головноуповноважений закупив 10 вагонів збіжжя⁵.

Відомо, що Управління головноуповноваженого брало участь в утворенні харчових управ на місцях у взаємодії з Харчовим урядом⁶. Структури управління забезпечували продовольством цивільне населення ЗУНР. Натомість забезпечення харчування Галицької армії (ГА) входило до обов'язків її Інтендатури, осередки якої створено при окружних військових командах й у військових підрозділах⁷.

Публікація листів уповноваженого із продовольчих справ Галичини і Буковини має на меті з'ясувати інституційну специфіку продовольчої допомоги УНР населенню й армії ЗУНР (Західної області (ЗО) УНР) у першій половині 1919 р. й висвітлити специфіку суперечок між урядовими структурами обох сторін із приводу їхніх повноважень та обсягу компетенцій.

Листи, які публікую, адресовано керівництву ЗУНР–ЗО УНР, і вони засвідчують непрості міждержавні стосунки та непорозуміння щодо компетенцій

² Чубатий М. Державний лад на Західній Області Української Народньої Республіки. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. Т. 205: У пошуках історичної правди. Збірник на пошану Миколи Чубатого 1889–1975 / ред.: Г. Лужницький і Я. Падох. С. 35.

³ Бібліотека-Архів Інституту історичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка. Ф. 5 (Матеріали ЗУНР), папка 2. Арк. 79 (копія).

⁴ № 31 (12 січня 1919 р.). Західно-Українська Народна Республіка. Документи і матеріали (Документи ЗУНР). Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. Т. 2: Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. С. 57.

⁵ № 28. Повідомлення газети «Нове Життя» про економічні зв'язки з УНР. *Західно-Українська Народна Республіка. Документи і матеріали*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. Т. 3. Кн. 1: Соціально-економічні відносини і визвольні змагання / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. С. 79.

⁶ Інструкція для створення і діяльності повітових, сільських, містечкових і мійських Харчових Управ [Станіславів, 1919]. Павлишин О. *Харчові управи. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Івано-Франківськ: Манускрипт–Львів, 2021. Т. 4: Т–Я. С. 318–318.

⁷ Рутар В. С. Організація тилового забезпечення Галицької Армії у 1918–1919 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів, 2012. С. 8.

головноуповноваженого. Звернімо увагу, що В. Трофименко не використовує терміна «Західна область УНР».

Про дальший розвиток подій дізнаємося зі спогадів наддніпрянця Віктора Андрієвського, який перебував у Станиславові весною 1919 р.: «Трофименко щось переговорив з ними, торгувався, говорив про свої великі повновласти і непідвладність їм, нарешті дійшло до того, що галицький уряд заложив свій окремих відділ постачання, головою котрого призначив д-ра Ваня*»⁸.

У протоколі засідання уряду ЗУНР 30 квітня 1919 р. зафіксовано: «Реферус Ваньо – вносить обмежити власть Г. Уповноваженого на область Великої України. Всі товари, які будуть спроваджені до нас має подати до відома Харчового уряду»⁹.

Відомо, що уряд головноуповноважено не припинив діяльності у Станиславові. У Центральному державному архіві вищих органів влади та управління (ЦДАВОУ) зберігається рахунок Управління головноуповноваженого із продовольчих справ Галичини і Буковини від 26 квітня 1919 р., спрямований Інтендатурі Державного секретаріату з оригінальним підписом Р. Трофименко¹⁰.

Публікацію документів здійснено за прийнятими в українській історичній науці археографічними нормами. Тексти передано з максимальним збереженням тогочасної мови й орфографії. У квадратних дужка розшифровано скорочення. Незначні зміни стосуються лише пунктуації – розділові знаки проставлено за сучасними правилами правопису. Документ введено до наукового обігу вперше. Оригінали перебувають у Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаника, відділі рукописів, ф. 57 (Калинович Іван Титович, (1885–1927) – бібліограф і громадський діяч), спр. 798 (Головноуповноважений по продовольчим справам Галичини і Буковини. Лист до Державного секретаріату ЗУНР. Станиславів, 1919), 3 арк.

Документ 1

Копія

До Сьвітлого Секретаріату Західної України

9 сього лютого на засіданні части Державних Секретарів, та запрошених приватних осіб винесена постанова по харчовим справам Галичини і Буковини, котра, коли привести єї в життя, цілком змінє мої завдання і уповноваження затверджені Міністерством Народного Господарства і Державним Секретаріатом (Обіжник від 18. січня с. р. № 273). Беручи на увагу факт затвердження Міністерством Харчового Апарату Галичини і Буковини, фактичне проведення його в життя на підставі [обіж]ника Секретаріату від 18. січня с. р. за № 273, зроблені [від]повідно сього Апарату ріжні матеріальні засоби, пристосовані до загального харчового пляна і пляна Української Республіки, я почитаю своїм обов'язком довести до відома Сьвітлого Секретаріату, що я мушу з приводу вище згаданої постанови зробити самий широкий доклад п. Міністри, від котрого і залежить в той чи інший спосіб зузити, чи поширити

* Теодор Ваньо (1774–1858) – адвокат, діяч УНДП, депутат УНР.

⁸ Андрієвський В. З минулого. Берлін: «Українське Слово» 1923. Т. II: Від Гетьмана до Директорії. С. 164. (= Бібліотека «Українського Слова»; ч. 42).

⁹ Biblioteka Narodowa w Warszawie. Archiwum TNSz. Skrz. 26 / XXIV–3. K. 16.

¹⁰ Центральний державний архів вищих органів України. Ф. 2192. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 120.

мої уповноваження, до часу як одержу відповідь від п. Міністра, свято виконуючи свої обов'язки, я буду провадити харчову справу Галичини і Буковини, користуючись тими самими уповноваженнями і принципами, якими додержувався я до цього часу.

Головноуповноважений по Харчовим справам Галичини і Буковини / Трофименко

Документ 2

До Світлого Державного Секретаріату

Призначення мене Головноуповноваженим по харчовим справам Галичини і Буковини накладає на мене обов'язок дбати про учот і розподілення харчових продуктів в Галичині і Буковині, з одного боку, і рівно ж про ввіз з центру України недостаючи[х] продуктів – з другого. Забезпечення харчами війська не входило в круг моїх обов'язків. Але, беручи на увагу скрутне харчове становище віська, я не виступав проти того, щоби харчові продукти, призначені для голодного населення краю, забирало військо, а таких продуктів забрано:

23 вагони вісімнадцятого (18) січня с. р. доставлені з Елисаветграду урядовцем Дмитревським;

120 вагонів, які прийшли в перших числах лютого;

8 вагонів, реквізованих в Тарнополи військовою Експозітурою з загрозою ревізувати всі харчові продукти, які будуть надходить, в чию б адресу вони не йшли (Копія телеграми тут приложена).

Я цілком розумію те, що військо без хліба залишитися не може, але для забезпечення війська є відповідні органи, котрі і мусять дбати про те, аби військо мало харчі, але не дбати на реквізицію хліба призначеного для прокормлення батьків, жінок, та дітей того ж війська, а другими шляхами, другими способами.

Отже, через те, що взято для війська більше 150-ти вагонів харчових продуктів, призначених для голодних повітів – населення тих повітів буквально вже голодує і з тої причини може виникнути голодова революція.

Дальше – в кінці січня сього року, після наради з Державними Секретарями: Внутр. Справ п. Д-ром Макухом, та військових: п. Вітовським, було вирішено, що транспортні і політичні обставини вимагають провести в Галичині учот всіх харчових продуктів, з приводу чого мусить бути виданий відповідний наказ, в якому би була зазначена тверда ціна на різні харчові продукти. Такий наказ мною зараз-же був складений і переданий п. Державному Секретарю Внутр. Справ Д-ру Макуху.

В зв'язку з вище зазначеним я розіслав в деякі повіти своїх представників з двома представниками інтендатури для закупки хлібних продуктів.

Зазначені представники вже закупили декілька вагонів харчових продуктів. І передали закуплене і тепер дальше провадять закупки, але вище згаданий наказ до сього часу не підписаний і справа стоїть відкритою. З лютого с. р. на з'їзді інтендантів всіх О. В. К. в присутності інтендантів Д. С. В. С. і Начальної Команди було порішено теж саме, про що трактує даний мною п. Держ. Секретарю Внутр. Справ проект наказу про учот і примусовий закуп харчових продуктів (копію постанови тут прикладаю).

Отже, підносячи все вище сказане Світлому Державному Секретаріатові, прошу:

дати мені можливість зробити учот продуктів харчових в Галичині в спосіб запропонований мною в проєкті наказу, або в другий спосіб, який Сьвітлий Секретаріят ухвалить;

зробити відповідні заходи, аби харчові продукти, які будуть надходити на мою адресу, не реквізувалися.

Головноуповноважений по Продовольчим справам Галичини і Буковини.

В. Трофименко.
10 лютого 1919 р.
м. Станіславів

REFERENCES

Andriievskiy, V. (1923). *Z mynuloho., Vol II: Vid Hetmana do Dyrektorii*, 2. Berlin: Ukrainske Slovo (in Ukrainian).

Chubaty, M. (1987). *Derzhavnyi lad na Zakhidni Oblasty Ukrainskoi Narodnoi Respublyky*. New York; Paris; Sydney; Toronto: Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka (in Ukrainian).

Karpenko, O., Mytsan, K. (Comps.). (2001). *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika. Dokumenty i materialy. Derzhavotvorchi y administratyvno-orhanizatsiini protsesy*. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV (in Ukrainian).

Karpenko, O., Mytsan, K. (2005). *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika. Dokumenty i materialy*. In Karpenko, O., Mytsan (Eds.), № 28. *Povidomlennia hazety «Nove Zhyttia» pro ekonomichni zviazky z UNR*. (Vol. 3. Book 1: Sotsialno-ekonomichni vidnosyny i Vyzvolni Zmahannia). Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 79 (in Ukrainian).

Pavlyshyn, O. (2019). *Obiednannia Ukrainskoi Narodnoi Respubliky i Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky: obstavyny ta naslidky*. *Visnyk NTSh*, 61, 43–49 (in Ukrainian).

Pavlyshyn, O. (2021). *Instruktsiia dlia stvorennia i diialnosti povitovykh, silskykh, mistechkovykh i miiskykh Kharchovykh Uprav*. In *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia* (Vol. 4: T–Ia), Ivano-Frankivsk, 318–318 (in Ukrainian).

Rutar, V. (2012). *Orhanizatsiia tyloвого zabezpechennia Halytskoi Armii u 1918–1919 rr* [Abstrakt of Doctoral thesis Lvivskiy natsionalnyi universytet im. Ivana Franka] 8 (in Ukrainian).

Oleh PAVLYSHYN

PhD (History)

Associate Professor of the Department of contemporary history of Ukraine

I. Franko National University of Lviv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0388-3278>

e-mail: pavlyshynoleh@yahoo.com

**LETTERS OF THE COMMISSIONER FOR FOOD AFFAIRS
GALICIA AND BUKOVINA TO THE GOVERNMENT OF WUPR
(FEBRUARY 1919)**

For the first time, the letters of the chief commissioner for food affairs of Galicia and Bukovina, Roman Trofymenko, to the government of the Western Ukrainian People's Republic (WUPR), which inform about the amount of food delivered by the relevant structures of the government of the Ukrainian People's Republic for the needs of the population of Eastern Galicia and the Galician army at the beginning of February 1919, have been introduced into scientific circulation. It is noted that the letters also refer to a dispute with the leadership of WUPR regarding the area of competence of the chief commissioner. It was established that the commissioner raised the question of the need to record all food products in Eastern Galicia and the need to prepare a government order regarding the establishment of fixed prices for certain products by the state; a draft of such an order was prepared by a representative of the UPR (Ukrainian People's Republic) government.

It has been demonstrated that the letter mentions that the chief commissioner sent his representatives to some counties together with two government officials of the military intendencia to purchase grain products. It was emphasized that R. Trofymenko asked the WUPR government to take appropriate measures to prohibit requisitioning by military quartermasters of food intended for the civilian population. It was established that the Office of the Chief Commissioner participated in the formation of local food administrations in cooperation with the Food Government of the WUPR. It is noted that the management structures of the chief commissioner together with the specified bodies provided food to the local civilian population.

Keywords: UPR, WUPR, Roman Trofymenko, Galicia.